

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van Prof. Dr K. Schilder. — Het nadrukken van de inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Medewerkers: Ds F. A. den Boeft, Helpman; Ds E. T. v. d. Born, Amersfoort; Drs R. H. Bremmer, Zwolle; Ds J. van Bruggen, Assen; Drs D. J. Buwalda, Kampen; Prof. P. Deddens, Kampen; Ds L. Doeke, Hilversum; Ds D. van Dijk, Groningen; Ds J. Francke, Rotterdam; P. Groen, Rotterdam; Prof. B. Holwerda, Kampen; K. v. Huizen, Groningen; A. Janse, Breda; Dr P. Jasperse, Leiden; Ds S. Jongeling, Apeldoorn; Ds H. Knoop, Rotterdam; Ds J. Meester, Amsterdam; Mr Dr J. Meulink, Enschede; Drs H. M. Mulder, Kampen; Rudolf van Reest; Dr G. K. Schoep, Den Haag; A. Schilder, Den Haag; Ds H. J. Schilder, Utrecht; Ds J. Smellik, Groningen; Ds J. P. v. d. Stoel, Grootegast; D. Stroo, Bussum; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia, Pa, U.S.A.; Prof. C. Veenhof, Kampen; Ds G. Visé, Kampen; Ds C. Vonk, Schiedam; Ds F. de Vries, 's-Gravenhage; Ds D. K. Wielenga, Rotterdam; A. Zijlstra, Groningen.

Alle stukken bestemd voor de Redactie: Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 14, Kampen; voor medewerkers: rechtstreeks aan hen of aan de administratie.

Adm.-adres: Oosterbaan & Le Cointre N.V., Goes. Tel. 2424 — Postrek. Nummer 406040 ten name van „DE REFORMATIE“, GOES.

Abonn.: f 4.50 per halfj., buitenl. f 11,— per jaar; losse nummers 20 cent, alles bij vooruitbetaling. Advertentiën: 20 cent per m.m.

INHOUD: Hoofdartikel: Onze vaders en de luthers. 8. — Uit de Schrift: Advent in verberg. (Jer. 31:21b, 22), 1. — Kerkelijk leven: Proces Ned. Herv. Kerk. — Tegenspraak. — Quaternio Terminorum. — Een Herder.....

één kudde, 9 slot. — Op en om 't kerkplein: Zijn plaats weten. — Gezinsleven. — Boekbespreking. — Groninger Brieven. — Perschoon. — Kerknieuws.

Onze vaders en de Luthers. — in verband met de artt. 27-29 N.G.B. (VIII)

(Bijdrage tot kennis van de verhouding van de Gereformeerden tot de Luthers in ons land van omstreeks 1571 tot 1620)

WAPENEN IN DE KRIJG.

„Want de wapenen van onze krijg zijn niet vleeselijk, maar krachtig door God tot nederwerping der sterkten“.

2 Cor. 10:4.

Zoals het er in Rotterdam naar toe ging gebeurde in meer plaatsen.

De botsing tussen gereformeerden en luthers. bereikte na het verschijnen van Nicolaï's „lasterboek“, z'n „Verantwoording“, een hoogtepunt van felheid. En het heeft ook bij de gereformeerden niet aan stekelige gezegden en bittere woorden ontbroken, evenmin als aan overdrijving in de voorstelling van de lutherse dwalingen. Het in-het-vorige artikel gegeven preekverslag en het citaatje uit Nicolaï's volgend geschrift geven er een proefje van. Maar precies datzelfde is ook te zeggen van het optreden der luthers. Wat intussen niet als excuus kan dienen. We zien, hoe gemakkelijk in godsdienststrijd het zondige vlees zichzelf rechten in de Kerk wil toeëigenen, hoewel toch de oude mens daar rechteloos is. Ook uit de acta van de zuidhollandse synode van 1604 blijkt duidelijk, hoe fel de hartstochten waren opgeblaasd en hoezeer er een stemming van verbittering was gaan heersen.

Een verklaarbaar verschijnsel is, dat vele „ireni-sche“ figuren zich aan de Kerk onttrokken en zich bij de luthers. voegden. Ze schenen zich dus niet zozeer te ergeren aan het feit, dat aan de waarheid en dus aan de God der waarheid werd tekort gedaan, als wel daaraan, dat de noodzakelijke bestrijding der dwalingen niet zonder zonde werd gevoerd, — aangenomen dan, dat zij de waarheid kenden, wat in zulke gevallen sterk betwijfeld moet worden, zo niet tegengesproken.

Ook kwam de vraag weer naar voren, of de pogingen, die voor een 40-tal jaren o.a. in de zuidelijke Nederlanden waren ondernomen, namelijk om door samenspreking tot een unie te komen, niet opnieuw ter hand moesten genomen worden. In die tijd hadden immers de gereformeerden en luthers. in Polen en Rusland elkaar ook gevonden en een unie aange-gaan, en alhoewel men het rechte er nog niet van wist, was toch de kennis van dit simpele feit al voldoende om sommigen te prikkelen, met de idee van de samenspreking voor de dag te komen; en het kan niet ontkend worden, dat deze al spoedig veel veld begon te winnen.

Maar samenspreking betekende voor de gereformeerden niet het zoeken van een compromis-formule, doch het willen-doen-verloochen van de lutherse dwalingen, het reformeren van het lutherse volksdeel. De keerzijde is daarbij echter, dat men in die tijd

stond aan de vooravond van de arminiaanse twisten in eigen kring en dat de afkeer van de streng-calvinistische leer sommigen milder begon te stemmen jegens de luthers. — iets wat misschien gezegd kan worden van een man als Franciscus Lansbergen, predikant in Rotterdam, later wegens zijn remonstrantisme uit het ambt gezet, wiens felheid van 1603 daarna almeer begon te luwen. En ook dient in aanmerking genomen, dat omstreeks die tijd ook een geest van verdraagzaamheid tot doorbraak begon te komen. Aan verschillende aspecten ontbrak het dus niet.

Het was in zo'n situatie, dat in Zuid-Holland, waar de polsslag van het kerkelijke leven nog altoos klopte en waar zich de meeste luthers. bevonden, op 10 Augustus 1604 de particuliere synode samen kwam, welke tot de 13de bijeen is geweest.

Als plaats van vergadering was Woerden gekozen. Niet zonder opzet. Uit de acta is af te leiden, dat men pogingen wilde aanwenden om eens met de luthers. te gaan praten. En welke plaats was dan beter geschikt dan Woerden, waar nog altoos zeer vele luthers. huisden, en waar deze ook nog vrijheid van godsdienst genoten? Het doet wat vreemd aan, dat men zich tot een plaatselijke gemeente zou wenden, maar men vergeet niet, dat er destijds nog geen luthers kerkverband bestond. Dit is pas ontstaan aan het eind van die maand, toen de kerkeraad van Amsterdam de verschillende gemeenten daartoe uitnodigde tot een vergadering.

Het moderamen der synode bestond uit Franciscus Lansbergen van Rotterdam, praeses; Joannes Dibbetus uit Dordt, 1ste assessor, en Daniel Dolegius, 2de assessor. Als gewoonlijk waren er ook twee gedeputeerden van de Staten, die aan de verzoeningspogingen wel niet vreemd zullen geweest zijn, namelijk Rombout Hoogerbeets en Adriaan Immis.

Eerst kwamen enkele bezwaren tegen de luthers. ter tafel, waarvan gesproken wordt onder art. 15 der acta:

„Daer is gesproken van den Ubiquitisten ende particulierlyk van het lasterboek, uitgegeven bij eenen Philippum Nicolaï van Hamborch; Item van haeren inbreuk in de plaatsen, daer sy te voeren geene of weynige geweest zyn, ende haere insolentie (onbeschaamdheid) ter plaatsen daer sy zyn. Eyndelick is gevraecht, hoe men met die handelen sal, dewelcke van ons tot henlieden afwycken“.

Betreffende deze punten nam de synode de volgende besluiten:

Wat het geschrift van Nicolaï betreft (bedoeld is zijn „Verantwoording“; het volgende was toen nog niet verschenen): „Van het voorsz. lasterboek heeft de synode geoordeelt tselve onwerdich, dat uyt des

synodi naem tselve soude beantwoort werden ende byaldien yemant int particulier eenighe antwoordt aenneemt te doen, dat deselve zal vermaent worden door de gedeputeerde des synodi die soo beleefdelick te stellen alst moogelick is ende te vermyden alle scheltwoorden om geene meerdere bitterheyt te veroorsaeken“. Vooral dit laatste typeert wel, hoe in die tijd de strijd gevoerd werd!

Betreffende het tweede punt, de toename der luthers. en hun „onbeschaamd“ optreden, daarover sprak de synode zich als volgt uit: „Teghen het tweede en vint de synodus niet beter noch gevoechlicker, dan dat elck by syne particuliere overicheyt sooveel arbeide als de gelegentheyt toelaet, maer insonderheyt dat de dienaers met ernstich doch vreedsamich onderwys van den predickstoel ende andersins haere gemeeynten zullen wapenen, ten welken synde noodich geacht worde, datter eenich eleyen tractaetgen overgeset ofte gemaect werde, waerin het onderscheyt tussen ons ende de lutherse kercken ciersich ende cortelick vervaet zy. Ende heeft tselve aengenomen te doen de classis van Rotterdam“.

Inzake het derde punt, hoe te handelen met degenen, die de Kerk verlaten en naar de luthers. overlopen (wat dus blijkbaar vaak genoeg voorkwam om een onderwerp ter synode te zijn): „Het derde is voor dit maal uytgesteld op hope, dat den tyd yet medebrengen zal, waardoor de gewenschte unie tusschen onse ende haere kerken sal begonnen worden. Ende overmits men voor zeker verwitticht is, dat deselve in Polen en Russen gemaect ende vernieuwt is, sal gearbeidt werden om 'tgene daarvan in den druck is, te becoomen ende in dese landen bekend te maeken“.

Dat is dus wat anders dan in de hemelvaartspraak van Nicolaas Casparzoon werd gehoord!

De synode stond dus blijkbaar op het standpunt, dat een unie mogelijk was, en begeerde dit ook. Toch is opmerkelijk, dat men de predikanten opwekte, de gemeenten te wapenen tegen de lutherse dwalingen, zij het dan in de geest der zachtmoedigheid, en dat ook de raad werd gegeven, de hulp der plaatselijke overheden in te roepen tegen het al vrijer optreden der luthers. Zou een unie tot stand komen, dan begeerde men die blijkbaar toch zeker niet met prijsgeving van eigen confessionele uitspraken, niet langs de weg van het compromis, maar met het volle behoud van eigen leer.

Op de laatste dag der synode is een deputatie gezonden naar de lutherse predikant Glaserus. We lezen sub art. 38 het volgende:

„Alsoo de synodus tot deser plaatsen versammelt is, alwaer de Ubiquitisten veel syn, soo is om reden goetgevonden (welke, wordt niet gezegd, I. d. W.), dat D. praeses Franciscus Lansbergen met D. Adrianus van den Borne hem (zich) voor tseyden deses synodi sal lieten vinden by Glaserus, predikant der Ubiquitisten voorsz., ende hem te kennen geven het eynde (doel), waerom de synodus alhier is vergaedert geweest, dat oock deselve heeft goetgevonden hem eens aen te spreken als dat gevoelen niet hebbende, dat tusschen haerlieden ende ons nemmermeer geene vereeninghe en soude connen vallen, maer deselve noch eyndelick hoopende alsoo die gevallen is in Polen ende Russen. Daertoe seer goet waere, dat alle bitterheyt vermydt werde ende dat zylieden mede teghen ons, ghelyck wy teghen haer, alle modestie (matiging) gebruycken, twele in dier voeghen de voorsz. gedeputeerde op hem sullen begeeren, dat ze hem meteenen zullen te verstaen geven, dat ons zeer mishaecht het lasterboek Philippus Nicolaï, ende eyndelick alsoo met hem handelen ende spreken als de tegenwoordighe gelegentheyt sal medebrenghe. 't

Welk geschied is ende heeft hem (nl. aan F. Lansbergen, I. d. W.) belooft behoudens zyn conscientie, discreteliek te draegen".

Het aanvankelijk resultaat was dus maar mager. Glaserus beloofde, dat hij zich behoudens zijn conscientie bescheiden zou gedragen.

Toch heeft de synode dit uitgewerkt, dat de al te strakke verhouding wat ontspannen werd.

Typend voor deze synode is zeker wel, dat de preek van D. Bernh. la Faillie uit Den Haag, waarmee naar de toenmalige gewoonte de synodezittingen beëindigd werden, gehouden werd over 2 Cor. 10:4: „Want de wapenen van onze krijg zijn niet vleeschlijk, maar krachtig door God tot nederwerping der sterkten".

De synode van 1604 is een samensprekings-synode geweest en heeft een voorbeeld gegeven, de strijd des Heren te voeren met andere wapenen dan veelszins gedaan werd.

We moeten aannemen, dat de strijd daarna wel wat geluwd is. In de eerste plaats zou er op te wijzen zijn, dat de in-het-vorige-artikel-vermelde briefwisseling tussen lutheranen in Amsterdam en Rotterdam tot medio 1606 niet anders handelt dan over interne zaken, vooral het beroepingswerk, terwijl in tegen-

stelling met de voorgaande tijd met geen enkel woord gerept wordt van de verhouding tot de gereformeerden, hun prediking, of moeilijkheden van de zijde der magistraten. En vervolgens is op te merken, dat uit de acta van de particuliere synode van het volgend jaar, 1605, gehouden in Rotterdam, waar de verhoudingen zeer gespannen zijn geweest, in het geheel niets blijkt van weer oplopende strijd. Wel wordt ook daar geklaagd over de groei der lutherse gemeenten. We lezen sub art. 20: „Om te verhinderen der Martijnisten aanwas en can vooralsnog geen beter middel gevonden worden als beraemt is in synode Woerdana des voorleden jaers, art. 15, waertoe mede dienstich geacht wort het schrift, tot dien eynde van D. Casparo Grevinckhoveo gestelt en uytgegeven, ende dit alles totdat in synodo nationali bequamer middelen zullen moghen gevonden worden". De verwijzing naar een Generale Synode inzake het tegengaan van de gestadige uitbreiding der lutherse gemeenten bewijst, dat de magistraten weinig of geen medewerking verleenden, gelijk ook de Staten al geen blijf gaven, achter de besluiten der kerkelijke te willen aanlopen. En voorts blijkt, dat de pogingen tot samenspreking plaatselijk werden voortgezet.

I. d. W.

Advent in verbergung (I)

UIT DE SCHRIFT

Keer weder, o jonkvrouw Israëls, keer weder tot deze uw steden!
Hoe lang zult gij u onttrekken, gij afkerige dochter? want de HERE heeft wat nieuws op de aarde geschapen: de vrouw zal de man omvangen.

Jeremia 31: 21b, 22.

Een wonderlijk profetisch woord is dat — het woord, dat Jeremia spreken moet op last des HEREN, en door de Statenvertalers aldus is overgezet: „de vrouw zal den man omvangen" — prof. Aalders vertaalt het aldus: „de vrouw zal om den man komen" ¹⁾.

Dat het een „Adventwoord" is, dit woord, waarover talloze bladzijden volgeschreven zijn, zelfs een dissertatie is verschenen (in 1670) — daarover zijn de meeste uitleggers het wel eens: van oude tijden aan heeft men in deze zegswijze een aanduiding en voorzegging willen zien van het wonder der heilige ontvangenis en geboorte van onze Helland.

Gelijk u bliken kan uit de Kanttekeningen van de Statenvertalers, in welke u bij deze woorden de noot leest:

„Doch de oude leraars verstaan dit van de moeder des Heren, Maria, die ook een vrouw genoemd wordt, die den rechten, sterken held en leeuw uit Juda, den Messias, door de verborgene werking des Heiligen Geestes, zonder mans toedoen, in haar lichaam heeft ontvangen".

Ik geloof er echter geen steek van, dat deze „oude leraars", zo Jeremia's woorden toepassend rechtstreeks op de ontvangenis en geboorte van Christus, het Woord Gods er in recht hebben verstaan en ontsloten.

U weet: „advent" betekent komst.

En nu is het de vraag, of de advent van Christus hierin zo geprofeteerd wordt, dat deze woorden dienen kunnen als onomstotelijke bewijspiaats van Christus' geboorteweg, in welke Gods hand en de man en de vrouw op zij schuift, de roep van het bloed uit-schakelende ²⁾.

Daartoe moeten we zien, waar het in deze woorden om gaat.

En dan treft ons de ontroerende en trouwe liefde van de God des Verbonds tot het volk, dat Hij Zich in Zijn eeuwige goedertierenheid had aangenomen als Zijn heilig volk, Zijn koninklijk priesterdom.

Het staat er met dat volk dodelijk-slecht voor: de bruid is hoer geworden. En daarmee is eigenlijk alles gezegd. De tien stammen zijn al geruime tijd geleden aan het eindoordeel overgegeven: de Noord-Israëlitische staat is van de wereldkaart weggevaagd. En het definitieve gericht over het twee-stammenrijk staat op het punt te komen: de weg is reeds bereid, langs welke Juda's gevangenen in trieste, ellendige colonne zullen heentrekken naar het vreemde land.

Maar door en achter de zware wolken van gericht en Verbondswraak blijft de onblusselijke, onuitroeilijke liefde van de HERE glanzen.

Tot héél dat volk. Tot „Efraim", de Noordelijke staat, dodelijk getroffen door de bliksemen van Gods toorn — en tot „Juda", de Zuidelijke staat, over welke het onweer dadelijk zal losbarsten. Is „Efraim" ondanks zijn wegen van hoerij, Verbondsbreuk, Woordverlating, de HERE niet „een dierbare zoon", een „troetelkind" —? En dat is niet „alsóf"! En als de profeet hier zegt, dat „de ingewanden des HEREN

over Efraim rommelen", knabbel dan niet aan dit ontroerende spreken, door aan te komen dragen met uw: dit is wel een zeer mensvormige wijze van spreken! Inderdaad gaat al de sterke Verbondsliefde Gods nog tot de „afkerige dochter", tot „de jonkvrouw Israëls" uit, die de gave en schone bruidstool wel verwisseld heeft voor de pronkende opschik der publieke vrouw, maar die toch Gods bruid blijft. Want in de toorn gedenkt de HERE des ontfermens.

Dát laat Hij Zijn knecht Jeremia nu verkondigen. Deze moet in zijn profetische prediking a.h.w. over vele jaren heenspringen. Gevankelijk-weggevoerde jonkvrouw Israëls, geslagen en getuchtigde bruid! de HERE schept iets nieuws op de aarde!

Dat wil zeggen: hier gaan de klokken van Advent luiden.

Een enkele maal hebben we in onze kolommen melding gemaakt van het proces, door leden van de Ned. Herv. Kerk aan deze aangedaan, met het doel, een uitspraak te verkrijgen, waarbij de invoering, door de algemene synode, van de nieuwe z.g. kerkorde (barthiaans) als onwettige daad werd veroordeeld. En enkele weken geleden gaven we in Perschoouwer het grootste gedeelte weer van een artikel van dhr. Costerus, te Elkerzee, opgenomen in het door hem gere-digeerde blad: „Der Waarheid Getuigenis Geven".

Naar aanleiding van een en ander ontvingen we, waarvoor we dankbaar zijn, van een predikant der Ned. Herv. Kerk afschrift, met verloop om daaruit te citeren, van enige stukken, betrekking hebbende op deze procedure. We hopen er ook in andere nummers een en ander uit te melden. Want men weet: de zaak van de Hervormde Kerk gaat ons allen aan; hetgeen reeds in 1834 uitdrukkelijk erkend is, en later in andere vorm herhaald.

Voor ditmaal interesseert ons allereerst de uitspraak van het Gerechtshof te 's-Gravenhage, waarbij, „met aanvulling en verbetering der gronden", bekrachtigd werd het vonnis van de Arrondissementsrechtbank te Den Haag, 1e kamer, van 18 April 1951; tegen dit vonnis waren immers de klagers in hoger beroep gegaan.

In het arrest worden eerst allerlei kwesties van formele aard behandeld; daarbij gaat het over de vraag, of de Herv. Kerk wel gerechtigd was, op te treden als rechtspersoon met eigen verweer in deze zaak, gezien reglement zoveel, artikel zoveel. Daar-aan gaan we nu maar voorbij.

Van meer betekenis voor ons als belangstellende toeschouwers is volgende kwestie.

De appellanten (die thans in hoger beroep gingen) waren niet te spreken over de manier, waarop in eerste aanleg (door de arrondissementsrechtbank dus) was afgerekend met hun stellingen, 10 en 11, al dadelijk neergelegd in de eerste dagvaarding, die tegen de Ned. Herv. Kerk was uitgebracht.

Wat stond er in die stellingen?

In eigen woorden weergevende, wat we lezen, kunnen we stelling 10 van bezwaarden aldus omschrijven:

„De Generale Synode (van de Herv. Kerk) had tot taak, de Kerkorde voor te bereiden en vast te stellen. Ze had tot taak, dit te doen in gehoorzaamheid aan de H. Schrift en staande op de bodem der belijdenisschriften. Maar die synode heeft zich daar niet aan gehouden. Heeft ze niet zelf verteld, dat die belijdenisschriften slechts (dit woord citeer ik uit de mij gezonden afschriften, K. S.) de belijdenis der vaderen zijn? Staat dat niet in art. X van de Nieuwe Kerk-orde? Welnu, als ze belijdenis slechts der vaderen zijn, dan zijn ze niet meer belijdenis van de tegenwoordige

Er wacht u een blijde terugkeer. Want — en nu gebruikt Jeremia een aan-Israël-bekende spreekwoordelijke uitdrukking: „de vrouw zal om de man komen!"

Wij weten de juiste betekenis daar niet van. De gissingen zijn legio. Misschien is deze spreekwijze aldus te verstaan, dat het omgekeerde van de normale regel zal plaats vinden, en dus niet de man zich een vrouw, doch de vrouw zich een echtgenoot kiest.

In elk geval wil de HERE er mee zeggen: Ik ga iets doen, wat voor de mens lijnrecht tegen iedere regel in gaat — wat in de ganse wereld geen parallel vindt: Ik stel een nieuw begin. Voor „Efraim", Mijn „troetelkind". Voor die „afkerige dochter", die nog zal staan te weifelen, of zij van de geboden gelegenheid, terug te keren naar „deze haar steden", wel gebruik zal maken — m.a.w. of zij zich weer laat herstellen van de staat „der verstoten slet" naar de staat „der-weer-in-genade-aangenomen bruid"!

Dat is dus Advent in verbergung.

Als we nu dit woord maar niet exemplarisch, doch heilshistorisch uitleggen. Niet gelijk die „oude leraars", die hier de woorden hoorden: „de vrouw zal om de man komen", en daar maar zonder meer in lazen van Maria, die zonder mans toedoen de Messias in haar lichaam zou ontvangen. Dat heil-feit was aan Jeremia nog volkomen in verbergung. 't Gaat hierom: dat niet van de mens uit, doch louter en alleen door Gods soevereine liefde een nieuw begin gesteld en gemaakt wordt!

Zó spreekt de Heilige Geest, de Geest der profetie, van de Christus: in verbergung.

En is de troost voor de rechtvaardigen in Jeremia's dagen, die van verre de belofte gezien en omhelsd en geloofd hebben, uit dit woord al gróót geweest — voor ons, die in het klare licht der vervulling leven, wordt die vertroosting rijker, dieper, inniger.

De HERE heeft wat nieuws op de aarde geschapen. Er is in Christus, de tweede Adam, een nieuw begin: God heeft Zijn Eigen, Eeuwigen, Eniggeboren Zoon gegeven, opdat Zijn bruid, die telkens weer afhoereert, en gevaar loopt, verstoten te worden om haar ontrouw, waarlijk in smetloze bruidstool het eeuwige leven zal hebben, en in onverderflijke schoonheid de Vader kan worden voorgesteld.

Groningen.

J. SMELIK.

Proces Ned. Herv. Kerk

KERKELIJK LEVEN

Herv. Kerk. De synode heeft dan ook geweigerd, ze als belijdenisschriften der Ned. Herv. Kerk van vandaag te erkennen. Midden heeft ze de belijdenis der vaderen afgeschafte. Het enige wat ze deed, was: een niet nader omschreven „gemeenschap" met deze geschriften vast te stellen. Mede op deze grond is het besluit tot invoering van de Kerkorde in strijd met de bepalingen (art. 1 v. d. Additionele Artikelen), en is het dus onrechtmatig, ongeldig, onverbindend".

Tot zover (in eigen woorden, vrij weergegeven dus) stelling 10 van de bezwaarden, aanstonds in hun dagvaarding neergelegd.

Nu had de arrondissementsrechtbank (de eerste rechtsinstantie dus) hiertegenover een andere mening gesteld. Ze bleek weinig waarde aan die stelling 10 te hechten. We geven maar weer in eigen woorden haar standpunt te dien aanzien weer. Het komt hierop neer:

„Zeker, er staat wel in de bepalingen (art. 1. Add. Art.), dat de generale synode haar taak zal hebben uit te voeren „in gehoorzaamheid aan de H. Schrift en staande op de bodem der belijdenisschriften", maar Maar in de omschrijving van die taak, aldus de rechtbank, staat niets concreets te lezen omtrent het resultaat, waartoe de synode ten aanzien van de belijdenis en/of het belijden zou moeten komen. Bovendien onttrekt zulk een resultaat, voorzover het de leer der kerk betreft, aan beoordeling door de burgerlijke rechter. Zulk een resultaat zou aanleiding tot een burgerlijk rechtsgeschied kunnen geven, alleen voorzover ware gesteld, dat het als besluit onreglementair zou zijn genomen of als zodanig in strijd zou zijn met redelijkheid en goede trouw".

Persoonlijk kan ik deze overweging van de arrondissementsrechtbank niet in alle delen aanvaarden als juist. Een „concreet resultaat", als bovenbedoeld, onttrekt zich, voorzover het de kerkleer betreft, aan de beoordeling van de rechter? Bedoelt men daarmee, dat de rechter niet uitmaken kan, of een bepaalde leerinhoud waar is, goddelijk, dan geven we dát grif toe. Maar de rechter kan in antwoord op een ingebrachte klacht wel beslissen, of een bepaalde leerinhoud, zeg maar: een concreet resultaat van vaststelling overeenkomt met de voor het vaststellen gegeven regelen. Eveneens, of het overeenkomt met een reeds tevoren als verbindend gestelde andere inhoud. Althans, of een resultaat van nieuwe kerkelijke overwegingen strijdt met tevoren voor alle kerkwerk aanvaarde verbindende normen.

Intussen ligt de moeilijkheid bij het feit, dat h.i. bezwaarden te laat bij de rechter aankomen, en zich min of meer noodgedwongen, nu ook zelf op een standpunt plaatsen, dat hun verweer bij voorbaat tot machteloosheid doemt. Want toen de synode tot taak kreeg, een kerkorde te bereiden, staande op de „BODEM"

¹⁾ Korte Verklaring met Nieuwe Vertaling op Jeremia, II, blz. 67.

²⁾ Immers, niet alleen „de wil des mans" is hier uitgeschakeld — ook Maria is passief geweest bij het ontstaan van dit leven: toen op het moment, dat de Heilige Geest haar overschaduwde, de levensvrucht „Jezus" tot aanzijn kwam, geschiedde dit buiten de fysieke medewerking der maagd Maria om: zij heeft alléén maar geloofd — en dat was uitsluitend actie van haar geest, niet van haar vlees.